

INESJOURNAL

ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ
THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Yıl: 4, Sayı: 12, Eylül 2017, s. 40-58

Özge PINARCIK¹

24-36 AYLIK ÇOCUKLARIN OKUL ZORBALIĞINA YÖNELİM DÜZEYLERİ

Özet

Erken çocukluk döneminde akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştirme çocukların sosyal gelişimleri için önemlidir. Bu dönemde gözlemlenen zorbalık eğilimli davranışların bireyin ileriki yaşamında bu davranışı gösterme sıklığı ile ilgili ipuçları vermesi açısından önemli görülmektedir. Buradan hareketle erken çocukluk döneminde çocukların zorbalık yönelimli davranışlarının ne düzeyde olduğu bu araştırmanın inceleme konusunu oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu Düzce ilinde yer alan random (tesadüfî örneklem) yöntemi ile seçilen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı gündüz bakımevi ve kreşlerinde eğitim ve bakım hizmeti gören yaşları 24-36 ay arasında değişen 50 adet çocuk oluşturmaktadır. Veriler, 'Kişisel Bilgi Formu' ve 'Zorbalık Yönelim Mülakat/Etkinlik Formu' kullanılarak toplanmıştır. Görüşme/etkinlikler sonucunda alınan veriler içerik analizi kullanılarak belirlenen kriterlere göre incelenmiş ve yorumlanmıştır. Elde edilen verilere göre, parçalanmış ailede yaşayan çocuklar, aile içi şiddete veya çocuk ayrımcılığına maruz kalmış çocuklar ile çalışan anne babaların çocuklarının diğer çocuklara oranla zorbalık yönelimli davranış düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda; çocukların zorbalık yönelim düzeyleri ile diğer gelişim özellikleri arasındaki ilişkinin de incelenmesi ve çocukların zorbalık eğilimli davranışlarının erken fark edilerek önlemsel faaliyetlerin uygulanmasına yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul zorbalığı, mağdur, erken çocukluk dönemi.

TENDENCY LEVELS OF SCHOOL BULLYING AT 24-36 MONTHLY AGED CHILDREN

Abstract

In early childhood term, developing positive relationships with peers is important for the child's social development. Obsessive behaviours observed during this period are important in terms of giving clues about the frequency of showing this behaviour in the individual's future life. The level of bullying-oriented behaviours of children aged 24-36 months is the subject of this research. The study group of the study consisted of 50 children aged between 24-36 months who were educated and cared for in day nurseries and kindergartens affiliated to the Ministry of Family and Social Policy selected by random (random sampling) method in Düzce province. Data were collected using the Personal Information Form and Bullying Orientation Interview/Activity form. The data obtained as a result of the interviews/activities were analysed and interpreted according to the criteria determined using the content analysis. It has been found that children who are living in fragmented families, children who are exposed to domestic violence or child discrimination, and working parents have higher bullying orientations than other children. As a result of the research, it was deemed appropriate to investigate the relationship between bullying attitudes of children and other developmental characteristics and to repeat the research by supporting the development of children supported.

Key Words: School bullying, victim, early childhood term.

¹ Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi ABD, o_pinarcik@hotmail.com

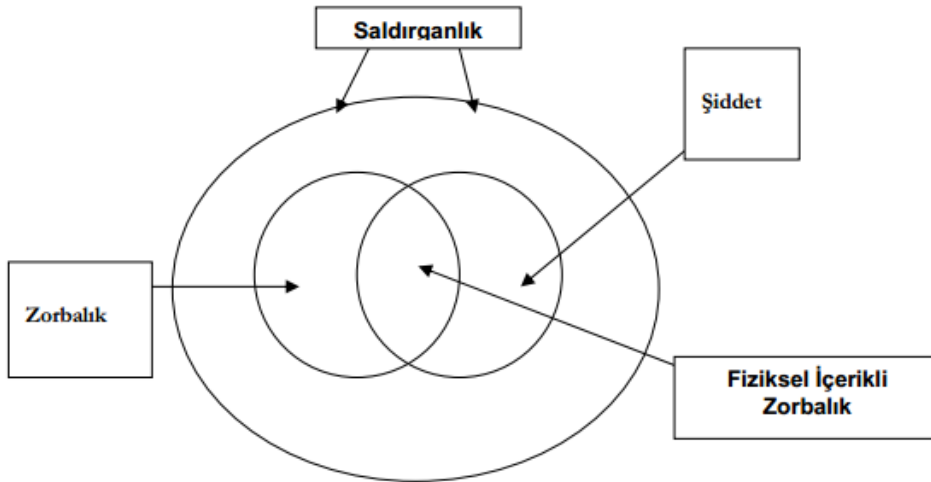
GİRİŞ

Bireylerin sağlıklı, mutlu, huzurlu bir yaşam sürmelerinde sosyalleşmenin önemi büyüktür. Sosyal iletişimin temelleri ise erken çocukluk döneminde oluşmaktadır. Çocuk doğduğu andan itibaren anne ya da bakım veren kişiyle ilişki içindedir. Dolayısıyla iletişim, bireyin doğduğu andan itibaren sahip olduğu bir niteliktir. İletişim ve sosyalleşme ise bireyin doğumundan yaşamının sonuna dek önem arz eden ve şiddet içerikli eylemlerle olumsuz yönde etkilenen bir özellik göstermektedir.

İnsan psikolojisinde evrensel olarak varlığı kabul edilen dürtülerden biri cinsellik, diğeri ise saldırganlık ve saldırganlık sonucunda görülen şiddettir (Gökler, 2009). Saldırganlık, tarih boyunca en ilkel topluluklardan en uygar toplumlara kadar dünyanın çeşitli yerlerinde ve dönemlerinde karşılaşılan bir sorun olmakla birlikte, saldırganlığın çağımızda daha da belirginleştiği, yaygınlaştığı ve şiddetli bir hal aldığı görülmektedir (Gökler, 2009).

Zorbalık (kaba güç), en kısa şekilde, incitme niyeti ile yapılan saldırı olarak ifade edilebilir. Zorba davranış, mağdurda acı ve üzüntüye yol açar ve bu kişinin zorbaya karşı koyması mümkün olmayabilir (Çınkır, Karaman-Kepekçi, 2003). Olweus (1999), zorbalığı bireyin fiziksel ya da herhangi bir obje kullanarak, diğer bireyi ciddi anlamda yaralaması ya da zarar vermesi olarak tanımlamaktadır. Aslında şiddet de bir saldırganlık biçimidir ve temel özelliği fiziksel gücün kullanımına dayalı olmasıdır. Şiddetin, zorbalık ve saldırganlıkla benzeşen yönleri ile beraber kendine özgü özellikleri de vardır. Olweus (1999), saldırganlık, şiddet, zorbalık arasındaki ilişkiyi şekildeki gibi açıklamıştır.

Şekil 1. Saldırganlık, şiddet ve zorbalık arasındaki ilişki (Olweus, 1999)

Zorbaca davranışlar, sözel, fiziksel ya da ilişkisel olabilmektedir. Sözlü zorbalık; lakap takmak, alay etmek, bireyin onurunu zedelemek, bireyi küçük düşürmek, iğneleyici sözlerde bulunmak, hakaret etmek, tehdit etmek iken fiziksel zorbalık; vurmak, yumruk atmak, tekmelemek, çelme takmak, kişiye tükürmektir. Bir diğer zorbalık türü olan ilişkisel zorbalık ise; görmezden gelmek, dışlamak, yok saymak, yabancılaştırmak, uygunsuz hareketler yapmak, birey hakkında dedikodu yapmak, düşmanca davranmak, kin beslemek ve kişisel eşyalara zarar vermek şeklindedir (Hughes, 2005). Bu etkiler altında birey kendisini tehdit altında,

aşağılanmış, yaralanmış, kafası karışmış hissedebilir ve bunun sonucunda yaşadığı stresle birlikte kendine olan özgüveni azalabilir (Ando, Asakura 2005).

Zorbalığın temellerinin küçük yaşlarda ortaya çıktığının fark edilmesiyle birlikte çocuklar arasındaki zorbalık olaylarına karşı dünyada ve Türkiye'de gittikçe artan bir duyarlılık oluşmaya başlamıştır (Çınkır, Karaman-Kepeneci, 2003). Kochenfender, Ladd (1977) de, zorba ile mağdur arası etkileşimin okul öncesi dönemde başladığını, ilerleyen okul dönemlerinde gittikçe pekiştüğünü ifade etmişlerdir. Çocukların okuldan uzaklaşmalarına neden olan pek çok olay arasında, önemli derece yer tutan durumlardan birinin zorbalık olduğu belirtilmiştir (Pişkin, Ayaz, 2011). En genel şekilde okullarda görülen zorbalık, bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli rahatsız etmeleriyle sonuçlanan ve mağdurun kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türüdür (Pişkin, 2002).

Akranları ya da arkadaşları tarafından fiziksel, sözel, cinsel ya da duygusal zorbalığa maruz kalan çocukların hem kısa, hem de uzun dönemde bu tür yaşantıdan/yaşantılardan olumsuz biçimde etkilendiğine ve eğitimin geleceğinin de tehdit altında olduğuna dair ilişkin araştırma bulguları giderek artmaktadır (Neary, Joseph, 1994; Patchin, Hinduja, 2011; Faris, Felmlee (2011). Okul ortamında yaşanan bu olumsuz yaşantılar, öğrencilerin okuldan soğumalarına, hatta okuldan uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Zorbaca davranışlara maruz kalan çocuklarda fiziksel ve psikolojik sıkıntılar, odaklanmada güçlükler ve okul korkusu (Bernstein, Watson, 1997), altını ıslatma, uyku problemleri, baş ve karın ağrıları, yetişkinlik döneminde depresyon ve düşük özsaygı, düşük sosyal uyum gibi problemler görülmektedir (Banks, 1997; Rigby, 2002; Olweus, 2005). Üstelik çocuklar üzerindeki bu psikolojik ve sosyolojik etkiler, sadece okul yılları ile sınırlı kalmayıp yaşamın sonraki dönemlerinde de devam etmektedir (Oliver, Hoover, Hazler, 1994; Olweus, 2005). Williams ve diğ. (1996), zorbalığa uğrama ile uyku problemleri, alt ıslatma, üzgün hissetme, karın ağrısı ve baş ağrısı gibi belirtiler arasında ilişki bularak zorbalık olayına maruz kalan çocukların bazı sağlık problemleri riski taşıyabileceğini belirtmişlerdir.

Finnegan, Hodges, Perry, (1996) yaptıkları çalışmada, çocuklarda gelişen saldırgan davranışlarla aile iletişimi arasında yakın bir ilişki gözlemiş ve buna yönelik dört iletişim modeli ortaya koymuşlardır. Bu iletişim modelleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Çocuğu psikolojik olarak kontrol eden aile ve otoriteye meydan okuyan çocuk arasındaki ilişki,
2. Zorlayıcı (cebri) aile ile çekingen çocuk arasındaki ilişki,
3. Meydan okuyan çocuk ile onu takip etmeyen ilgisiz aile arasındaki ilişki,
4. Çekingen çocuk ile onu takip etmeyen ilgisiz aile arasındaki ilişki.

Bu tip aile-çocuk ilişkileri, çocuğun daha fazla saldırgan davranış sergilemesine yol açacaktır (Macklem, 2003).

Çocukların davranış problemleri göstermelerinde anne-baba-çocuk arasındaki karşılıklı etkileşimin rolü çok önemlidir (Kandır, 2000). Aile içerisinde çocukların birlikte yaptıkları etkinliklerin çocukların bir çok alışkanlığını desteklediği ve psikososyal yönden çocukları geliştirdiği bilinmektedir (Özözen-Danacı, Yükselen, 2014). Zorbalık davranışı gösteren çocukların bu davranışlarda bulunmayan çocuklara göre ebeveynleri ile iletişimlerinin daha kötü olduğu saptanmıştır (Alikaşifoğlu, Ercan, 2007). Anne-baba arasındaki anlaşmazlıklar, aile

bütünlüğünün bozulması (Sezer, 2006), çocuğun stresli bir aile ortamı içinde yetişmesi (Beautrais, Fergusson, Shannon, 1982), yoksulluk (Sezer, 2006; Anselmi ve diğ., 2004), baba yokluğu, ailenin çocukla yeteri kadar ilgilenmemesi, çocuğun uzun süre aile dışında yetiştirilmesi, çocuğun ebeveynlerinden biri tarafından terk edilmesi (Ziyalar, 1984) gibi nedenler çocukları olumsuz etkileyerek, alt ıslatma, tırnak yeme, yalan söyleme, inatçılık, okula gitmek istememe, iştahsızlık ve çalma gibi davranış problemlerine yol açabildiği gibi (Sezer, 2006) saldırganlık davranışlarını da artıracaktır. Annede görülen ruhsal problemler de, çocuğun anneden yeterli ilgi ve sevgiyi bulamamasına, fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişiminde duraklamaya, bedensel rahatsızlıklara, (Gürşimşek ve diğ., 2006) depresyon, anksiyete ve korkulara, düşmanlık ve saldırganlığa, okula uyum gösterememeye, dikkat eksikliği ve hiperaktiviteye neden olabilmektedir (Çetin, Özözen-Danacı, 2017).

Literatürde genellikle, ilköğretim döneminden başlayarak çocuklar arasındaki akran zorbalığına dayalı araştırmalar yapılmıştır. Ancak çocuğun 0-6 yaş dönemine ilişkin zorbalık eğilimli davranışlara dayanan araştırmalar ve zorbalık eğilimi ile çocuğun aile yapısı arasındaki etkileşimlere yönelik çalışmalar yok denecek kadar azdır. Oysaki psikolojik sorunların büyük bir kısmının temellerinin erken çocukluk döneminde atıldığı ve aile içerisinde şekillendiği bilinmektedir. Okullarda yaşanan zorbalık, çocukların okuldan soğumasına, akademik başarılarının düşmesine ve bunların yanı sıra çocuğun suça eğilimli birey olarak yönelmesine sebep olacaktır. Bu açıdan erken çocukluk döneminde çocuklarda görülen zorbalık eğilimli davranışların araştırılması oldukça önemlidir. Buradan hareketle çalışmada, erken çocukluk dönemindeki çocukların içsel ve psikolojik durumları ile ilişkili bir takım iç çatışmalarıyla bağlantılı zorbalık eğilimli davranışlarının ne düzeyde olduğu incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel desende oluşturulmuştur. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve belge analizleri gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırma yöntemi, doğal ortamda gerçekleştirildiği için yaşananları anlama, anlamlandırma ve daha sağlıklı yorumlamalar getirmeye elverişli bir yöntem türüdür (Yaman, 2010). Nitel araştırma tekniği, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimsemesi, insanın kendi sırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisi olması (Özdemir, 2010), sebebiyle çocukların davranışlarının incelendiği araştırmada en uygun model olarak planlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini, Düzce İlinde bulunan özel ve resmi okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise Düzce İlinde yer alan random (tesadüfî örneklem) yöntemi ile seçilen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı gündüz bakımevi ve kreşlerinde eğitim ve bakım hizmeti gören yaşları 24-36 ay arasında değişen 25 kız ve 25 erkek olmak üzere toplam 50 adet çocuk oluşturmaktadır. Bu sınırlılıklar içerisinde yer alan çocukların 24'ü 24-30 ay ve 26'sı 31-36 aylık çocuklardan oluşmaktadır. Çocukların yaş ve cinsiyet dağılımları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma grubu çocuklarının yaş ve cinsiyete göre dağılımları

Yaş Aralıkları	Kız	Erkek
24-30 Ay	13	11
31-36 Ay	12	14
Toplam	25	25

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında araçlar iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu, ikincisi ise; okul öncesi çocuklarının zorbalık düzeylerini belirlemeye yönelik yine uzmanlar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış Zorbalık Mülakat/Etkinlik Formudur.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan ve çalışma grubundaki çocukların özelliklerinin ayrıntılı olarak açıklanabilmesi amacıyla çocuklar ve ailelerine yönelik demografik bilgilerin yer aldığı formdur. Formda çocuklara yönelik doğum tarihi, cinsiyeti, kardeş sayısı, doğum sırası, devam ettiği okul adı, çocuğun öğretmeninin mesleki deneyimi, bu kurumdaki hizmet yılı ve mezun olduğu okulla ilgili bilgiler ile aile yapıları, çocuğun anne-babasının öğrenim ve çalışma durumu hakkında bilgiler yer almaktadır.

Okul Öncesi Çağ Çocuklarının Zorbalık Düzeyleri Mülakat/Etkinlik Formu

Veri toplama aracı olarak tarama modelleri içerisinde yer alan ve nitel araştırmalarda kullanımı uygun mülakat tekniği seçilmiştir. Öncelikle, literatür taraması yapılarak okul zorbalığı konusu kapsamında yer alan çocuklar üzerinde yurt içi ve yurt dışı çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmalara paralel olarak Çocuk Gelişimi ve Eğitimi uzmanları tarafından taslak mülakat formu düzenlenmiştir.

Daha sonra, uzmanlar tarafından gerekli literatür çalışması sonucu belirlenen çocuklarda zorbalık düzeyleri mülakat/etkinlik formu Okul Öncesi Eğitimi, Çocuk Gelişimi, Türkçe Eğitimi, Psikolojik Rehberlik ve Danışmanlık, Ölçme ve Değerlendirme alanlarında beş ayrı uzmanın görüşlerine sunulmuş ve gerekli düzeltmeler yapılarak oluşturulmuştur. Bir psikometrik ölçüm uzmanından da görüş alınarak Zorbalık Mülakat/Etkinlik Formuna son şekli verilmiştir. Çalışmaya başlamadan önce ise Zorbalık Mülakat/Etkinlik Formu ile pilot uygulama yapılarak sonuçları alınmıştır. Pilot uygulamanın geri dönütleri ile dil ve kapsam geçerliğine bakılmış ve analiz sırasında oluşabilecek sorunlar giderilmiştir.

Zorbalık Mülakat/Etkinlik formunda beş farklı tipte etkinlik/programa yönelik uygulama yönergeleri oluşturulmuştur. Bu etkinlikler sırası ile; 1.Animasyon Yorumlama, 2.Paralel Paylaşım, 3.Gözlem Oyunu, 4.Origami/Kolaj Çalışması, 5. Düşünsel Dramatizasyon şeklindedir. Mülakat/Etkinlik formunda değerlendirilecek her etkinliği açıklayan bir paragraf çocuklara sunularak çocukların işlem adımlarını sırasıyla takip etmeleri ve uygulamaları istenmiştir. Etkinlik sonunda çocukların yönergeye uygun davranışları gözlemlenmiş, notlar alınmış, mülakat sorularına verdikleri cevaplar ve etkinliklere verdikleri tepkiler kayıt edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde örnekleme oluşturan çalışma grubu çocuklarına ve ebeveynlere araştırmanın amacı, ölçme araçları ve gönüllülük ilkesi hakkında gerekli bilgi verilmiştir. Mülakat/Etkinlik Formu ile Kişisel Bilgi Formu uygulanırken çocukların dikkat süresi, seviyeleri ve ilgileri göz önünde bulundurularak güvenilirliği etkileyecek durumların en aza indirilmesine çalışılmıştır.

Okul öncesi dönem çocuklarının zorbalık eğilimi düzeylerini ölçmek amacıyla uygulanan görüşme ve etkinlikler gerçekleştirilirken çocukların gerçeğe uygun, yansız ve eksiksiz bir biçimde cevaplar ve tepkiler verebilmeleri için gerekli objektif ve doğal ortam sağlanmıştır. Farklı değişkenlerin etkisini en aza indirmek amacıyla görüşmelerin her biri tüm çocuklara aynı fiziksel ortamda uygulanmıştır. Çocuklar tarafından yanıtlanan ve tepki geri dönütü alınan faaliyetler bir araya getirilerek veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Çocuklarla gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda; görüşme video kayıtları ve anekdotlar araştırmacı tarafından yazılı hale getirilmiştir. Yazılı hale gelen veriler içerik analizi yöntemi ile derinlemesine betimlenerek araştırmacı ve bir okul öncesi eğitimi uzmanı ve bir çocuk gelişimi uzmanı tarafından belirlenen kriterlere göre ve birbirlerinden bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Uzmanlar tarafından görüşme metinleri birkaç kez okunarak olası kodlarla ilgili notlar alınmıştır. Kodlama yaparken ilgili literatür, araştırma ve görüşme soruları göz önünde bulundurulmuştur. Ardından açık ve seçici kodlama süreci takip edilmiştir. Görüşme verilerinin raporlandırılma sürecinde öncelikle var olan durumu betimlemek esas alınmıştır. Üç uzman tarafından ayrı ayrı kodlanan veriler bir araya getirilerek karşılaştırılmış ve kodlanan görüşme/etkinlik verilerine son hali verilmiştir. Üç uzmanın aynı ya da benzer kodlamayı yaptığı % 83 oranındaki veride ortak karara uyulmuş, iki uzmanın hemfikir olduğu ancak bir uzmanın farklı görüş bildirdiği % 12 oranındaki veride görüş çokluğu nedeniyle iki uzmanın verdiği kodlama dikkate alınmıştır. Her bir uzmanın farklı görüş bildirdiği % 5 oranındaki veride ise araştırmacının görüşü esas alınmıştır. Görüşme/etkinlik uygulanan çocukların bakış açılarını yansıtmak ve betimlenen durumu okuyucu kitlenin zihninde daha canlı bir şekilde resmetmesini sağlamak için görüşmelerden elde edilen doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmadan elde edilen çocuklara ait bulgular öncelikle yaş, cinsiyet, okula devam yılı gibi temel özelliklerine göre sonrasında ise aile koşulları, aile içi şiddete maruz kalmış olma, sosyal çevresinde şiddete tanık olma gibi demografik değişkenlere bağlı olarak incelenmiştir. Son olarak tüm çocuklardan elde edilen veriler, çocukların ifadeleri ışığında görüşmenin genel kapsamı da göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Zorbalık Eğilimli Davranış Türlerine Maruz Kalma Hakkındaki Görüşler

Tablo 2. 24-36 ay arası çocukların zorbalık eğilimi davranış türlerine ilişkin dağılımları

Şiddet/Zorbalık Eğilimi Türü	N	%
Fiziksel Zorbalık	36	72
Sözel Zorbalık	16	32
Sözel Olmayan Zorbalık	13	26

(Not: Yukarıda yer alan zorbalık eğilimi türlerinden birkaçının kombinasyonu şeklinde birden fazla türe maruz kalan çocukların bulunması sebebiyle sayısal veriler toplam çocuk sayısından farklıdır.)

Tablo 2’de görüldüğü üzere çalışmada çocukların yarısından fazla olmak üzere önemli bir kısmı (%72), zorbalık türlerinden fiziksel zorbalık türüne maruz kaldıklarını belirtmişlerdir: “Bizim sınıfta bi çocuk, ‘A’ ben ona hiçbir şey yapmadığım halde durmadan izin almadan eşyalarımı alıyor. Ödevlerimizi yırtıyor. Oyuna almıyo, vuruyor.” [Y,2,E]. “Erkekler yüzüme tükürüyor, vuruyor. Eşyalarımızı çöpe atıyorlar. Uyarınca bizi dövüyorlar. Öğretmenimize şikayet ediyoruz.” [S,3,K] “Ben sandalye de oturuyordum, gelip benim ödevimi yırtmaya başladı. Ben de bir şey demedim. Sonra o da vurdu bana.” [F,3,E]. “Bazenleri geliyor, durup durmadan vuruyor.” [A,3,E] “Yemek yemeğe giderken itiyor.” [S,3,K] “Oyun hamurumu izinsiz, vuruyor hep.” [A,3,E] “Etkinlik yaparken hep ayağa kalkıyor. Dikkatimi dağıtıyor. Yaramazlık yapıyor.” [H,3,E]. “Bana vuruyorlar, dalga geçiyorlar.”[A,3,E]. “ Oyunlarına beni almıyorlar. Ben çok üzülüyorum.” [M,3,K]. “Küfür ediyorlar, kötü söz söylüyorlar. Bana vurmayan arkadaşlarımla oynuyorum bende.”[E,3,K].“Ödevimi karalıyolar. Suluklarımdan içiyorlar.”[C,4,E]. “Boyama kalemlerimi istemesem de kullanıyor.” [A,2,E]. “Beni ‘A’ dövdü. Canım acıdı” [T,2,K]. “Bana bebek diyerek dalga geçiyor. Ben büyüdüm ama.” [B,5,K]. “Sevdiğim bebeği elimden zorla aldı.” [S,3,K]. “Suluğumdan su içip sonra yüzüme tükürüyor. Ben ağlıyorum. Öğretmenime söylüyorum.”[K,3,K]. “Öğretmen hikaye okurken beni cimcikliyor, vuruyor, sonra öğretmen ona kızıyor.” [A,3,E]. “Arkadaşım bana vurunca bende ona vuruyorum. Annem sana vuranlara sende vur, dedi.” [M,3,K]. “Eve giderken bana vurdu.” [C,2,E]. “Yakalamaç oynarken beni iterek düşürdü.” [P,3,E].“Yemek yemeye giderken itekliyor, anneme dicem” [S,2,K].

Çalışma grubu çocuklarının %32’lik bölümü ise sözel zorbalık türü davranış eğilimlerine maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. “Arkamdan bağıyorlar, pislik C. diyorlar.” [C,2,K]. “Sen oyun oynamayı bilmiyorsun, çok aptalca hareketler bunlar diyorlar.” [K,3,E].“Bunun kardeşi sümüklü diye dalga geçiyorlar.” [D,3,K]. “Senin dedikodunu yapıyorlar diyorlar.” [K,3,E].“

Çocukların %26’sı ise sözel olmayan zorbalık eğilimli davranışlara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu davranışların ise çoğunlukla, arkadaş ilişkilerini bozma, izolasyon, gruplaşma, dil, din, ırk ayrımı gibi ihlallere ilişkin konular olduğu görülmektedir. “Beni oyuna almıyorlar.” [C,3,K]. “Annesi kızıyormuş benle konuşmuyor.” [F,3,E].“Beni oraya almıyorlarki.” [N,2,K]. ‘Beni onlarla konuşturmuyo.’” [B,4,E].“

Zorbalık Eğilimli Mülakat/Etkinlik Faaliyet İçeriklerinin Yaş, Cinsiyet Değişkenine İlişkin Dağılımları

Tablo 3. Çocuklarda görülen zorbalık eğilimli davranışların mülakat/etkinlik faaliyet türü açısından cinsiyet ve yaş değişkeni açısından incelenmesi

Faaliyet Türü	Zorbalık Düzeyleri Faaliyet İçerikleri	Zorbalık Davranışı Var				Zorbalık Davranışı Yok			
		24-30 ay (N)		31-36 ay (N)		24-30 ay (N)		31-36 ay (N)	
		K	E	K	E	K	E	K	E
1.Gözlem Oyunu	Sınıf başkanı çocuklardan gelen zorbalığa ilişkin davranışların anlık olarak kodlanması	8	9	8	8	5	2	4	6

2.Paralel Paylaşım	Oyuncağı ele geçirmek için zorbalık davranışı sergileme	9	10	5	10	4	1	7	4
3.Animasyon Yorumlama	Zorbalık karakteri ile ilgili animasyon sorularını yanıtlama	5	6	7	9	8	5	5	5
4.Origami/Kolaj Çalışması	Materyal paylaşımı	11	10	8	10	2	1	4	4
5.Düşünsel Dramatizasyon	Düşünsel dramatizasyon yapılarak çocukların tek tek sınıfta olup bitenlerle ilgili geri bildirim yapmaları sağlanır.	12	10	8	11	1	1	4	3

Çocuklardan elde edilen verilere dayanarak oluşturulan Tablo 3'e göre, 24-30 aylık çocukların 31-36 aylık çocuklara göre daha yüksek düzeyde zorbalık eğilimli davranışlar ortaya koydukları görülmektedir. Bu durumun 24-30 aylık çocuklarının 31-36 aylık çocuklara göre daha yoğun biçimde *Ben Merkezci* bir kişilik yapısında olmalarının ve küçük yaş çocukların *Mülkiyet Kavramının* büyük yaş çocuklara kıyasla daha gelişmemiş, ilkel seviyede olması ile alakalı olabileceği düşünülmektedir. Bunların yanı sıra küçük yaş çocuklarının henüz *Paralel Oyun* aşamasında bulunmalarından kaynaklı, arkadaş kliklerine bağlı oynanabilen kurallı oyunlara henüz uzak olmalarının da zorbalık eğilim düzeyini artıran etkenler arasında olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 3'e göre, çocuklara uygulanan zorbalık tanımlayıcı mülakat/etkinlik uygulamaları sonucu alınan verilerde, erkeklerin total zorbalık düzeyleri faaliyetlerinde kızlara oranla daha yüksek düzeyde zorbalık eğilimli davranışlar gösterdikleri görülmüştür. Bulgular persentil açısından incelendiğinde, mülakat/etkinlik uygulamalarında yer alan faaliyetlerde değişkenlik oluşmasına rağmen genel olarak tüm faaliyetler içerisinde erkekler çocuklarda yüksek oranda zorbalık eğilimli davranışlar sergileme durumu ortaya çıkmıştır.

Çalışma grubu çocuklarının çoğunluğu (N:37) erkek çocukların kız çocuklara oranla daha yüksek düzeyde zorbalık eğilimli davranışlarda bulduklarını belirtmişlerdir. Çalışma grubunda yer alan bir çocuk ise cinsiyet değişkeninin zorbalık eğilimli davranışlarda etken olarak rol almadığını ifade etmiştir. Ayrıca üç çocuk ise kız çocukların zorbalık eğilimli davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Diğer çocuklar ise bu konuda muğlak ifadeler belirtmişlerdir. 'İçeri girer, ağzımla çocukları dışarıya çıkarır, orada yaşardım'. [A,3,E] 'Kulaklarını tutup zorla alırım.' [S,2,E]. 'Yaklaşıp zorla alırım.' [H,3,E]. 'Vururum ona'. [H,2,K]. "Mavi oyun hamuru benim." [F,2,E]. "Rüzgar olmak isterdim, o çok güçlü." [A,3,E]. "O beni kızdırıyor bende ona vuruyorum." [S,3,E]. "Oyun hamurumu izinsiz alıyor, vuruyor hep." [A,3,E]. "Serviste benim yerime oturdu. Ben onu kaldırdım." [H,3,E]. "O benim yerime oturdu." [M,3,K]. "Onla ben oynayacağım dedim, o beni dinlemedi oyunumu bozdu bende onu ittim." [T,3,E]. "İlk sıraya ben çekecektim o benim sıraya geçti." [A,3,E]. "Benden izinsiz oyuncağımı aldı ama." [D,2,E]. "Kalemimi vermeyince bana kötü söz söyledi bende vurdum." [K,3,E]. "Sevdiğim oyuncağı arkadaşım ile paylaşırım." [B,3,K]. "o hak ediyor." [S,3,K]. "Sandalyeme oturdu. Onu kaldırdım tekrar oturdu bende vurdum." [A,3,E]. "Oyun hamuru alamadım. Ama benim hakkımda bende o yüzden B' den aldım. O zaten çok yaramaz." [H,3,E]. "Sahipleri dövseydi onlarda evden kaçmazlardı." [M,3,E]. 'Ben olsam bende

korkuturdum onlar çok kötü insanlar. Hem de gece çok karanlık. ” [E,2,E]. “Yatağıma yattı.” [A,3,E].

Zorba davranışların mülakat formunda yer alan faaliyet konularına göre dağılımları detaylı incelendiğinde ise çocuklara zorbalık düzeyi öğrenme amacı ile ilgili yöneltilen ‘*Gözlem Oyunu Faaliyeti*’ ile ilgili “Arkadaşının senden aldığı oyuncağı ondan nasıl geri alırsın?” sorusuna verilen cevaplara göre alanlar kategorilere ayrılmış ve her bir öğrencinin hangi alanları kullandığı Tablo 1’de gösterilmiştir. Mülakat sonuçlarından elde edilen bulgulara göre çocukların %53,6’sı zorbalık düzeyleri eğilimli cevaplar vermişlerdir. ‘İterek alırım, zorlayarak alırım.’ [A,3,E]. ‘Ona başka oyuncak veririm, sevdiğim oyuncakla ben oynarım.’ [N,3,E]. ‘Alıcam verrr (Vurur).’ [D,2,K]. ‘Anneme söyledim.’ [Z,2,K]. ‘Oyuncağı verirdim ama yine de oyuncak benim.’ [Ç,3,K]. ‘Oyuncağı vermezdim.’ [S,3,K]. ‘Sevdiğim oyuncağı paylaşırım.’ [R,3,E]. ‘Gizlice elinden kaçırdım.’ [B,3,K]. ‘Döverdim onu, benim oyuncağı kimse alamaz.’ [A,3,E]. ‘Anneme haber veririm.’ [E,3,K].

Çocuklara, ‘*Paralel Paylaşım Faaliyeti*’ ile sınıf başkanı görevi verilerek, ‘Sınıf içerisinde görülen olumsuz davranışlar hangileridir?’ Sorusuna verilen cevaplara göre alınan ifadelerle göre çocuklar. Mülakat sonuçlarından elde edilen bulgulara göre çocukların %75,6’sı zorbalık düzeylerinin görülmesine işaret edebilecek bilgiler içeren cevaplar vermişlerdir. Çocuklara uygulanan etkinlikler devamında yöneltilen mülakat soruları içerisinde, çocukların buldukları ortamda uygulanan akranları tarafından en çok zorbalık davranışlarının uygulandığı ile ilgili bilgileri bu etkinlik sorularında verdikleri görülmektedir. ‘Ödevlerimi yırtıyorlar.’ [E,3,K]. ‘Uyarıyoruz, bizi dövüyorlar.’ [A,3,E]. ‘Yaramazlık yapıyorlar, bize vuruyorlar.’ [M,2,E]. ‘Yemek yemeye giderken itiyorlar.’ [S,3,K]. ‘Küfür ediyorlar, ödevlerimizi karalıyorlar.’ [B,3,K]. ‘Suluğumdan içiyorlar.’ [H,2,K]. ‘Ağlıyor, anne diye bağıyorlar.’ [H,2,E]. ‘Ödevlerimi karalayan ben üzen arkadaşım beni üzünce bende oturuyorum bir şey yapmıyorum.’ ‘Vuruyorlar, itiyorlar, bana vurmayan arkadaşlarımla oynuyorum bende.’ [E,4,K].

Çocuklara, ‘*Animasyon Yorumlama Faaliyeti*’ olarak davranış analizi ile ilgili izlettirilen ‘Çizmeli Kedi’ adlı çizgi film sonucu nasıl davranacakları ile ilgili verilen cevaplara göre sorular kategorilere ayrılmış her bir alt soru kendi içerisinde değerlendirilmiştir. Alt sorular;

- a) Çizmeli Kedi’nin yaptığı olumsuz davranışlar (yalan söyleme, hırsızlık yapma) hakkında ne düşünüyorsunuz?
- b) Çizmeli Kedi’nin sahibi onun yaptığı zorba davranışları neden onayladı?
- c) Hayatınızda hiç Çizmeli Kedi gibi davrandığınız zamanlar oldu mu?
- d) Çizmeli Kedi’nin yerinde olsanız siz ne yapardınız?

Şeklinde çizgi film ile ilgili konulardan yer almaktadır. Çocuklardan alınan ifadelerle göre çocuklar genel anlamda Çizmeli Kedinin yapmış olduğu zorbalık davranışlarını onaylamamışlar ancak aynı durumda kendileri bulduklarında Bremen mızıkacıları ile aynı davranışları sergileyebileceklerini ifade etmişlerdir. Mülakat sonuçlarından elde edilen bulgulara göre Çizmeli Kedinin zorbalık eğilimli davranışlarının sonuçlarını değerlendirme konulu çizgi film etkinliğinde çocukların %43,9’sı zorbalık düzeyleri eğilimi olan davranışları onayladıklarını ve ya kendilerinin bu davranışları uygulayabileceklerini belirtmişlerdir. ‘Doğru yapmıyorlar.’ [S,3,E]. ‘Kıyafetlerini çalmış ama zengin olmuş.’ [A,2,K]. ‘Yaşlandığı için kötü davranmak yanlış.’ [S,3,E]. ‘Birbirlerine para vermişler ama saraydakileri iyiki dövmüş’ [R,3,K]. ‘En güçlü

ben olucam demiş ama öldürmesi gerekiyormuş.’ [N,3,K]. İstanbul’a oynamaya giderdim, onlara günlerini gösterirdim.’ [H,3,K]. ‘Yemek verirdim.’ [A,3,K]. ‘Fareyi yemiş ben olsam daha çok büyürdüm en güçlü olup hepsini yedim öyle yaparım aslan olurum hepsini yerim.’[Ü,3,K]. ‘Sahibi o ne derse yapmış daha çok kandırsaymış’. [P,3,E]. Kedi adamları parmakları ile korkuttu, parçaladı.’ [Y,2,K]. ‘Başkasının evine girilmez ama gizlice girilir, ben saklanırdım.’[E,3,E]. ‘koltuğun arkasına saklanırdım hepsine büyü yapar kafese kapatırdım.’[Ş,3,E]. ‘Ben olsam savaş açardım’ [E,2,E].

Çocuklara zorbalık düzeyi öğrenme amacı ile ilgili sunulan ‘*Sanat Faaliyeti*’ ile ilgili bölümde belli sayıdaki çocuğa çocuk sayısının yarısı kadar oyun hamurunu grup olarak oturdukları masaya koyarak çocukların oyun hamurlarını paylaşma davranışlarını gözlemlene ile ilgili sonuçlara göre paylaşımda hamur alamayan her 5 çocuktan 1’inin zorbalık davranışı gösterdiği görülmüştür. Mülakat sonuçlarından elde edilen bulgulara göre oyun hamuru paylaşımlı sanat etkinliğinde çocukların %58,5’si zorbalık düzeyleri eğilimi olan davranışlar sergilemiştir. E. ağlıyor, gidiyor başka yerde olan oyun hamurunu izinsiz almaya çalışıyor.’ [K,3,E]. ‘Kim almazsa sana yok, sana yok diye dalga geçiyor.’ [B,3,K]. ‘A. ile dalga geçen çocuk ona o benimdi onu bana ver diyor ve onunkini kapıyor onu ağlatıyor.’ [L,3,K]. ‘Oyun hamurunu alamayan çocuk üzülüyor, diğer arkadaşı oyun hamurunu alamayan arkadaşı ile paylaşıyor.’ [B,3,E].

Çocuklara zorbalık düzeyi öğrenme amacı ile ilgili sunulan ‘*Hikaye Faaliyeti*’ ile ilgili bölümde çocuğa bir hikayenin sonucunu olay örgüsü içerisinde verilen seçeneklere göre tamamlaması istenir. Mülakat sonuçlarından elde edilen bulgulara göre hikaye tamamlama etkinliğinde çocukların %51,2’si zorbalık düzeyleri eğilimi olan modelleri tercih etmişlerdir. ‘Rüzgar esiyor, rüzgar olmak isterdim.’ [A,3,E]. ‘Rüzgar çok esiyor, üfleterek çıkarırdım, rüzgar olmak isterdim çünkü rüzgar güçlü esiyor.’ [H,3,K]. ‘Rüzgar, çünkü o hızlı esiyor.’ [S,3,E]. Rüzgar olmayı çok isterdim, o güçlü üflüyor.’[E,3,K]. ‘Güneş olduğum zaman paltomu çıkarırdım. Terlediğim ısındığım için’. [Y,3,E].

Çocuklara zorbalık düzeyi öğrenme amacı ile ilgili sunulan ‘*Yaratıcı Drama Faaliyeti*’ ile ilgili bölümde çocuğa ‘Düşünsel Dramatizasyon’ yapılarak çocukların tek tek sınıfta olup bitenlerle ilgili geri bildirim yapmaları istenir. Mülakat sonuçlarından elde edilen bulgulara göre hikaye tamamlama etkinliğinde çocukların %73,1’i buldukları ortamda akranları tarafından zorbalık düzeyleri ile ilgili davranışların uygulandığı hakkında bilgiler ifade etmişlerdir. ‘A ve B beni oyunlarına almıyorlar özür dileyin diyorum ama dilemiyorlar.’ [A,3,E]. ‘Sınıfta koşuyorlar, oyun hamuru kapağımı çöpe attılar, etkinliklerimi karaladılar, yırttılar.’ [E,3,K]. ‘Arabamı izinsiz alıyorlar, E ve A beni çekiştiriyorlar.’ [H,3,K]. ‘B ve M küfür ettikleri için onları dövüyorum, H beni dinlemediği için ona vuruyorum, onlara ceza veriyorum, o yüzden bana vuramıyorlar, beni kimse itmiyor, çekmiyor, vurmuyor, ben yapıyorum ceza olarak.’ [S,3,E].

Zorbalık Eğilimli Davranışlarda Demografik Aile Değişkenlerine İlişkin Bulgular

Tablo 4. Çocukların demografik özellikler içerisinde aile türlerine göre zorbalık eğilimli davranış düzeyleri dağılımları

Aile Durumu	Zorbalık Eğilimi Gösterir				Toplam	
	Evet		Hayır		Sayı	Yüzde (%)
	Sayı (N)	Yüzde (%)	Sayı (N)	Yüzde (%)		

İlk Çocuk Olanlar	9	%56	7	%44	16	39,024
Tek Çocuk Olanlar	7	%53	6	%47	13	31,707
Ortanca Çocuk Olanlar	1	%50	1	%50	2	4,878
Kardeşi Olan Çocuklar	12	%52	11	%48	23	48,780
Parçalanmış (Boşanmış) Ailede Yaşayan Çocuklar	3	%75	1	%25	4	9,756
Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Çocuklar	4	%80	1	%20	5	12,195
Aile Dışı Sosyal Çevresinde Şiddete Tanık Olmuş Çocuklar	4	%100	0	%0	4	9,756
Anne Eğitim Düzeyi Düşük Olan Çocuklar	12	%63	7	%37	19	46,341
Baba Eğitim Düzeyi Düşük Olan Çocuklar	9	%60	6	%30	15	36,585

(Not: Yukarıda yer alan aile durumu özelliklerinden birkaçının kombinasyonu şeklinde birden fazla özelliğe sahip çocukların bulunması sebebiyle sayısal verilerin toplamı çalışma grubu çocuk sayısından farklıdır.)

Çocukların her bir etkinlik ve görüşme sorularına verdikleri cevaplar ve tepkilere bağlı olarak oluşturulan Tablo 4'e göre çocuklar zorbalık eğilimli davranışları sergileyebilme durumuna göre sıralandığında 'Aile Dışı Sosyal Çevresinde Şiddete Tanık Olmuş Çocuklar' %100'lük bir dilim ile ilk sırada yer almaktadırlar. Daha sonra ise %80'lik dilim ile onları 'Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Çocuklar'ın takip ettiği görülmektedir. 'Parçalanmış (Boşanmış) Ailede Yaşayan Çocuklar'ın ise %75'inin, 'Anne Eğitim Düzeyi Düşük Olan Çocuklar'ın %63'ünün, 'Baba Eğitim Düzeyi Düşük Olan Çocuklar'ın %60'ının, 'İlk Çocuk Olanlar'ın %56'sının, 'Tek Çocuk Olanlar'ın %53'ünün, 'Kardeşi Olan Çocuklar'ın %52'sinin ve son olarak 'Ortanca Çocuk Olanlar'ın %50'sinin zorbalık eğilimli davranışlar sergiledikleri görülmüştür.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Okul öncesi dönem temel davranış ve alışkanlıkların edinildiği yıllar olmanın yanı sıra çocukların saldırganlığa dayalı davranışlarının önlenebileceği kritik bir dönemdir. Bu sebeple yaşamın bu kritik döneminin, önlemler programların ve yaklaşımların uygulanabilmesi için en uygun zaman olduğu düşünülmektedir (Uysal, Dinçer, 2011). Bu yıllarda çocuklar benmerkezci (egosantrik) bir kişilik yapısına sahip olmaları sebebiyle sadece kendilerini düşünmekte, başkalarının yaşadıklarını anlayamamakta, akranlarının bakış açılarını hissedip, değerlendirememektedirler. Bu nedenle çocuklar arasında zaman zaman zorbalık eğilimli davranışlar görülebilmesi beklenebilmektedir.

Bu çalışmada çocukların kendi bildirimlerine dayanarak okul zorbalığı eğilimleri, zorbalık deneyimleri, okul zorbalığının gerçekleştiği durumlar ve türleri, baş etme yolları demografik özellikler açısından incelenmiş ve elde edilen verilerle okul zorbalığı konusunda yürütülmüş araştırmalara bir yenisi eklenerek literatüre katkı sağlanmıştır.

Çalışmada toplam çocuk sayısının %50'den daha yüksek sayıdaki grubu, zorbalık türlerinden fiziksel zorbalık türüne maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Zorbalık türlerine ilişkin yapılan değerlendirmelerde tüm çocuklarda en fazla zorbalık türü olarak fiziksel saldırganlık eğilimlerinin görüldüğü belirlenmiştir. Craig ve diğ., (2009) yaptıkları bir araştırmada, 40 farklı

ülkede yaşayan, 11, 13 ve 15 yaş grubu yaklaşık 200.000 ergeni incelenmiş, bu ergenlerin %10.7'sinin akran zorbalığına uğradığı, %12.6'sının akranlarına zorbalık uyguladıkları, %3.6'sının ise hem zorbalık uyguladıkları hem de zorbalığa uğradıkları belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgular ülkemizde ve diğer ülkelerde okul zorbalığına yönelik benzer çalışmalarda da fiziksel zorbalık türünün yaygın olarak görülmesi açısından belirtilmiştir (Bayraktar, 2009; Kutlu, 2010; Mynard, Joseph, 2002; Pellegrini, Bartini, Brooks, 1999; Whitney, Smith, 1993). Genel anlamda okul zorbalığı eğilimi davranışlar, okul çağı çocuklarının %50'den fazlasında görülebilmektedir.

Araştırmada çocukların zorbalık eğilimli davranışları, yaş aralığı yaş aralığı değişkeni açısından incelendiğinde; 24-30 aylık grupta, 31-36 aylık gruba göre fiziksel saldırganlık eğilimi oranı daha yüksek iken, sözel ve ilişkisel saldırganlık eğilimi türü oranının 24-30 aylık çocuklarda, 31-36 aylık çocuklara göre daha düşük olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalarda da, yaşamın ilk yıllarında çocuklar akranlarıyla objelerin sahiplenilmesi konusu üzerinde anlaşmazlık yaşadıkları, dil gelişimleri yeterli ve gelişmiş seviyede olmadığından dolayı fiziksel saldırganlık türüne daha çok başvurdukları bildirilmiştir (Ladd ve diğ., 1996; Hay, 2006).

Çalışmada çocukların zorbalık eğilimli davranışları incelendiğinde erkek çocukların, kız çocuklara oranla daha yüksek düzeyde zorbalık eğilimi davranışlar gösterdikleri görülmüştür. Etkinlik türleri açısından ele alındığında ise özellikle paylaşım ile ilgili etkinliklerde diğer etkinliklere ve zorbalık eğilimi türlerine göre yani fiziksel zorbalığa eğilimlerin görülebildiği etkinliklerde erkek çocukların kızlara oranla daha yüksek düzeyde zorbalık eğilimi davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Akran zorbalığı üzerine yapılan benzer çalışmalarda da akran zorbalığına maruz kalma açısından kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamış ancak erkeklerin fiziksel zorbalığı, kızların ise ilişkisel zorbalığı daha yüksek düzeyde uyguladıkları görülmüştür (Borntrager, Davis, Bernstein, Gorman, 2009; Craig, Pepler, 2003; Gültekin, Sayıl, 2005; Pekel-Uludağlı, Uçanok, 2005; Mynard, Joseph, 2000).

Araştırmada, çocukların sergilemiş oldukları zorbalık eğilimli davranışların sosyo-demografik nedenlerinin; *Aile Dışı Sosyal Çevresinde Şiddete Tanık Olma* , *'Aile İçi Şiddete Maruz Kalma*, *'Parçalanmış (Boşanmış) Ailede Yaşama* , *'Anne Eğitim Düzeyinin Düşük Olması* ' faktörleri olduğu söylenebilir. Bireyin temel kişilik ve karakter niteliklerinin çoğunluğunun aile ortamında oluştuğu biyolojik ve psiko-sosyal teorilerle açıklanmıştır. Bu bağlamda, parçalanmış ve ya niteliksiz ailelerde yaşayan, olumsuz ebeveyn tutumlarına maruz kalan, ailedeki ilişkilerden ve etkileşimlerden mutsuz olan çocuklar, akran gruplarında dominant olabilmek, saygı ve değerlilik görmek amacıyla saldırganca davranışlar sergileyebilmektedirler. Genel olarak pek çok çalışmada da zorbalığa katılan çocukların ebeveynlerinin, zayıf aile işlevine, çocuğuyla güvensiz bağlanma ilişkisine ve çocuk tarafından daha olumsuz algılanma problemlerine sahip olmaları olası olarak nitelendirilmiştir (Smith, Myron-Wilson, 1998; Fox, Boulton, 2005).

Aile özellikleri açısından; ailelerin çocuğu yetiştirme tutumları (Baldry, Farrington, 2000; Turgut, 2005; Akgün, 2005), aile içi her tür şiddet (Baldry, 2003), aile bağlanma türleri (Finnegan, Hodges, Perry, 1996; Myron-Wilson, Smith, 1998; Eliot, Cornell, 2006) zorbalık eğilimli davranışları açıklayıcı faktörler şeklinde sıralanmıştır. Ailelerin çocukları üzerindeki aşırı kontrollü denetsel davranışlarının, ailenin ilgisinin ve çocuğu ile iletişim şekillerinin, zorba ve ya kurban statükoları ile bağlantılı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Bernstein, Watson , 1997; Stevens, De Bourdeaudhuij, Oost, 2002; Holmes, Holmes-Lonergan, 2004; Olweus,

2005; Smokowski, Kopasz, 2005). Bunun yanı sıra ailede anne ve ya babadan birinin karakter yapısının, çocuğu ile kurduğu iletişiminin, çocuğun zorbalık eğilimli davranışları ile yakın ilişkili olduğu bildirilmiştir (Olweus, 2005, Smokowski, Kopasz, 2005; Holt, Espelage, 2007; Mayseless, Wiseman, Hai, 1998; Olweus, 2005). Çünkü anne-babanın, çocuklarına çok iyi model olmaları, kendi davranışlarını gözden geçirmeleri, eğer varsa bu tür davranışlara neden olabilecek davranışlarını kontrol altına almaları gerekmektedir (Bram, 2004; You, Furlong, Felix, Sharkey, Tanigawa, Green, 2008).

Çalışmada aile içi şiddete maruz kalma, parçalanmış ailede büyüme, anne-baba eğitim düzeyi düşük olma gibi durumlardan birine sahip olan çocukların çevrelerine karşı sergilemiş oldukları zorbalık eğilimli davranış düzeylerinin diğer çocuklara göre daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Zorbaların sıcak aile ilişkilerinin olmadığı ve problem durumunda fiziksel cezalandırmaların uygulandığı baskın ve saldırgan davranışlara sahip ailelerden geldikleri düşünülmektedir. Ebeveynleri sert disiplin yöntemlerini daha fazla kullanmaktadır. Evde az bulunan ve buldukları zaman içerisinde de şiddet uygulayan babaların çocukları da genellikle zorba olmaktadır. Zorba-kurbanların ise evde çok az zaman geçiren babaları ile kızgın ve güçsüz annelerinin olduğu belirlenmiştir. Kurbanların annelerinin çocuklarına karşı dostça ve gereğinden fazla korumacı bir tutum izlerken, babalarına uzak ve soğuk olduğu görülmektedir. Erkek kurbanların kendilerini babalarına uzak, annelerine ise daha yakın hissettikleri, kız kurbanların hemanne hem baba faktörü tarafından kızlarına düşmanca davrandıkları saptanmıştır (Beane, 2005; Byrne, 1995; Çetinkaya, Nur, Ayvaz, Özdemir, Kavakcı, 2009; Gökler, 2009; Smith, Myron- Wilson, 1998; Stassen-Berger, 2007). Olweus (1980) da yaptığı bir çalışmada, olumsuz anne- baba tutumunun genç erkeklerde zorbalık davranışının gelişimini anlamlı düzeyde etkilediğini belirtmiştir.

Konu üzerinde yapılan bir araştırmaya göre ise zorba öğrenciler ebeveyn ilgisinden ve sıcaklığından mahrum olmaları nedeniyle buldukları ortamda güç gösterisinde bulunarak kabul görmek istemektedirler (Dölek, 2001). Benzer şekilde Schwartz ve diğer., (1998), araştırmalarında, hem zorba hem de mağdur olan öğrencilerin ebeveyn saldırısına ve zorbalığına uğradığı, anne- baba çatışmalarına tanık olduğu, annenin düşmanca tutumuna maruz kaldığı sonuçlarını elde etmişlerdir. Çalışma bulgularına göre de aile ortamı ve zorba davranışa ilişkin değişkenlerden elde edilen sonuçlar da adı geçen benzer araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Literatür incelendiğinde zorbaların, zorbaca davranışlar sergilemeyi ailelerinden indirekt ve ya direkt olarak öğrendikleri görülmektedir. Zorbaların ailelerinin fiziksel cezayı çok sık kullandıkları, ailede ebeveyn-çocuk etkileşiminin yetersiz olduğu ve çocukların saldırganca davranmaları yönünde teşvik edildiği dikkati çekmektedir (Yaman, Eroğlu, Peker, 2011). Buna ek olarak ilgisiz anne-baba tutumunun da öğrencinin diğer öğrencilere aşırı güç kullanmasına katkıda bulunduğu belirtilmiştir (Dölek, 2001).

Ebeveynlerin erken çocukluk döneminde okul zorbalığı konusuna yönelik seminerlerle bilgilendirilmeleri ve bu yolla çocuklarına kendi problemlerini çözebilmeleri hususunda güç vermeleri, desteklemeleri, mücadele ruhunu benimsetmeleri gerekmektedir. Yani çocuklarına demokratik bir tutumla yaklaşımları sağlanmalıdır. Demokratik bir tutum, her şeyin cezalandırılmasını öngören katı tutumdan, çocuğun her şeyi yapmasına izin veren izin verici tutumdan ve çocuk adına her şeyin ebeveynleri tarafından yapıldığı aşırı koruyucu tutumdan farklıdır. Demokratik yaklaşımda, kendisiyle ilgili kararlar alınması sürecine çocuğun da

katılma hakkı vardır. Bu yaklaşımı benimseyen ailelerde çocuk, öz güven ve davranışlarını kontrol edebilmesini sağlayan öz disiplin duygusunu kazanır. Böyle çocuk hem zorbaca davranışlarda bulunmamayı hem de zorbalıkla etkin bir şekilde başa çıkabilmeyi öğrenir (Sanders, Phye, 2004; Yaman, Eroğlu, Peker, 2011). Çocukların davranış problemlerinin yaşandıktan sonra önlemler ve sağıaltım yapılmasından ziyade öncelikle problemlerin engellenmesi amacıyla bu ihtimali güçlendiren nedenler üzerinde durulması önemli olarak belirtilmiştir (Çetin, Özözen-Danacı, 2016).

Aile içi çatışmalar, boşanma, aile içi iletişim bozuklukları, anne ve babanın olumlu ya da olumsuz kişilik özellikleri, kaygı, depresyon, uyum bozuklukları, olumsuz anne baba tutumları (cinsiyete ve doğum sırasına yönelik ayrımcılık, baskıcı tutum, tutarsızlık, vb.), yoksulluk, olumsuz çevre koşulları gibi çocukların sosyal duygusal gelişimleri üzerinde risk oluşturabilecek durumları iyileştirici planlamaların yapılması gerekmektedir. Ailelerin bu konudaki sorumluluklarını arttırmak için okul öncesi eğitim kurumlarındaki rehberlik çalışmalarında ebeveynlerin katılımına önem verilmelidir. Bu çalışmalar aile ile ilgili konularda bilgilendirme etkinliklerinin yanı sıra ailenin çocukla birlikte gerçekleştirebileceği etkinlik önerilerini de kapsayacak şekilde planlanmalıdır. Aileler için, çocuklarının akademik başarısına önem vermenin yanı sıra sosyal ve duygusal gelişimlerini de desteklemenin önemini kavrayabilecekleri eğitim programları hazırlanabilir. Okulda verilecek söz konusu eğitim programları ailelerin öğretmenlerden beklentilerini de şekillendirebilmek açısından önem taşıyacaktır. Zira akademik başarıya odaklanan aileler, öğretmeni de bu yönde yönlendirebilmektedir. Sosyal ve duygusal gelişimin eksik kaldığı bir çocuğun, zaman içerisinde akademik başarısını gösterebilmede zorlanacağı konusunda, aileleri bilinçlendirme çalışmalarının yararlı olacağı düşünülmektedir. Çocukların sosyal becerilerini destekleme ve problem davranışları azaltmada ailelerin evde gerçekleştirebilecekleri etkinlikler planlanabilir. Bu etkinlikler okuldaki eğitime paralel olarak devam ettirilebilir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin, çocuklarına nasihat vermekten ziyade onlara çok iyi model olmaları, zorba davranışa dönüşebilecek küçük bazı olumsuz yaklaşımlarını dahi hissederek önemleri almaları ve nitelikli durumsal değerlendirmeler yapmaları gerekmektedir.

Okul öncesi dönem çocukları arasında yaşanan saldırgan davranışları en aza indirmek amacıyla çocukların cinsiyeti, anne-babalarının öğrenim ve çalışma durumu, öğretmenlerin mesleki deneyimleri ve içinde bulunulan kültür göz önüne alınarak önleyici program paketlerinin oluşturulması ve uygulanması önerilmektedir. Bununla birlikte çocukların ailelerini değerlendirmeden ve ailelere pedagojik bilgi ve anne-baba tutumları, çocuk yetiştirme sanatı eğitimleri verilmeden doğru yargılara varılamayacağı ve uygun sonuçlara ulaşmanın güçlüğü göz önünde bulundurulmalıdır.

Çocukların sahip oldukları aile yapısı, okulda onların ne şekilde davranacağını belirlemektedir. Parçalanmış ailelerin çocuklarının saldırganlık düzeyleri, anne-babası ile yaşayan çocuklarınkinden daha yüksektir. Erken okul döneminde çocuklarda görülen saldırgan davranışlar ve zorbalık eğilimi davranışlar üzerinde farklı değişkenlerin bir etki oluşturup oluşturmadığı hakkında daha net bir yargıya varabilmek amacıyla diğer değişkenler kontrol altında tutularak her bir boyutun eş sayıda olduğu çalışma gruplarıyla araştırma denenebilir. Ayrıca öğretmenlerin mesleki deneyimlerinin hem fiziksel hem de ilişkisel saldırganlık üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açması nedeniyle öğretmenlere de saldırganlık eğilimli davranışların sağıaltımında nasıl daha etkili olabileceklerine yönelik eğitimler verilebilir.

KAYNAKÇA

- Akgün, S. (2005). Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alikaşifoğlu, M., Ercan, O. (2007). Çocuklar çağında kabadayılık /zorbalık davranışları: Hekimler açısından anlamı. *Türk Pediatri Araştırma Dergisi*, 42, 19-25.
- Ando M, Asakura T. (2005). Psychosocial influences on physical, verbal and indirect bullying among Japanese early adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 25(3), 268–90.
- Anselmi, L., Piccinini, C. A., Barros, F. C., Lopes, R. S. (2004). Psychosocial determinants of behaviour problems in Brazilian preschool children, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(4), 779-788.
- Atıcı, M. (2004). İlköğretim öğrencilerinin davranış problemleriyle baş etme konusunda öğretmen-psikolojik danışman işbirliğine ilişkin görüşlerin karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (23), 55-64).
- Baldry, A. C. (2003). Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child Abuse and Neglect*, 27(7), 713-732.
- Baldry, A. C., Farrington, D. P. (2000). Bullies and delinquents: Personal characteristics and parental styles. *Journal of Community and Applied Social Psychology* 10 (1), 17-31.
- Banks, R. (1997). *Bullying in schools*. (ERIC Document Reproduction Service No. ED407154).
- Bayraktar, F. (2009). Ergenlerin zorba ve kurban davranışlarında birey, aile, akran ve okula dair özelliklerin rolü: Bütüncül bir model önerisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Beane, A. L. (2005). The bully free classroom over 100 tips and strategies for teachers K-8. Minneapolis, MN: Free Spirit Publishing.
- Beautrais, A. L., Fergusson, D. M., Shannon, F. T. (1982). Family life events and behavioral problems in preschool- aged children, *Pediatrics*, 70(5), 774-779.
- Bernstein, J. Y., Watson, M. W. (1997). Children who are targets of bullying. A victim pattern. *Journal of Interpersonal Violence*, 12 (4), 483-498.
- Borntrager, C., Davis, J. L., Bernstein, A. ve Gorman, H. (2009). A cross-national perspective on bullying. *Child Youth Care Form*, 38, 121-134.
- Bram. (2004). Çocuklarda görülen davranış sorunları ve özel eğitim gerektiren durumlar, Bursa Rehberlik ve Araştırma Merkezi, http://www.mustafagullu.com.tr/DAVRANIS_SORUNLARI.doc, (Erişim Tarihi: 21.05.2016)
- Byrne, B. (1995). *Coping with bullying in schools*. London: Cassell.
- Craig W, Harel-Fisch Y, Fogel-Grinvald H, Dostaler S, Hetland J, Simons-Morton B, Molcho M, de Mato MG, Overpeck M, Due P, Pickett W, (2009). HBSC Violence & Injuries Prevention Focus Group, HBSC Bullying Writing Group. A cross-national profile of

- bullying and victimization among adolescents in 40 countries. *International Journal of Public Health*, 54, 216-224.
- Craig, W. M., Pepler, D. J. (2003). Identifying and targeting risk for involvement in bullying and victimization. *Canadian Journal of Psychiatry*, 48, 577-582.
- Çetinkaya, S., Nur, N., Ayvaz, A., Özdemir, D., Kavakcı, Ö. (2009). Sosyoekonomik durumu farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde akran zorbalığının depresyon ve benlik saygısı düzeyiyle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 151-158.
- Çetin, Z., Özözen-Danacı, M. (2017). Investigation with regard to school maturity of human figure drawings of children whose 48-60 monthly. *International Journal of Development Research*, 7 (2), 11555-11560.
- Çetin, Z., Özözen-Danacı, M. (2016). A multivariate examination of the child abuse potential of parents with children aged 0-6. *Eurasian Journal of Educational Research*. 66, 71-86.
- Çinkır, Ş., Karaman-Kepeneci, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.
- Dölek, N. (2001). İlk ve orta öğretim okullarındaki öğrenciler arasında zorbacı davranışların incelenmesi ve zorbalığı önleme tutumu programının etkisinin araştırılması. *Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eliot, M., Cornell, D. (2006). The effect of parental attachment on bullying in middle school. <https://pdfs.semanticscholar.org/746b/6a88096c4cb31102f6cccd202ac21e5771c5.pdf>
- Faris, R., Felmlee, D. (2011). Status struggles: Network centrality and gender segregation in same- and cross-gender aggression. *American Sociological Review* 76, 48-73.
- Finnegan, R. A., Hodges, E. V., Perry, D. G. (1996). Victimization by peers: Associations with children's reports of mother-child interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4(75), 1076-1086.
- Fox, C. L., Boulton, M. J. (2005). The social skills problems of victims of bullying: Self, peer and teacher perceptions. *British Journal of Educational Psychology*, 75, 313-328.
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 511-537.
- Gültekin, Z., Sayıl, M. (2005). Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8 (15), 47-61.
- Gürşimsek, I., Girgin, G., Harmanlı, Z., Ekinci, D. (2006). Annenin ruhsal belirtileri ile 5-6 yaş dönem çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Aile ve Toplum*, 11 (6), 9-18.
- Hay, D. F. (2006). Yours and mine: Toddlers' talk about possessions with familiar pers. *British Journal of Developmental Psychology*, 24, 39-52.
- Holmes, J. R., Holmes-Lonergan, H. A. (2004). *The bully in the family: Family influences on bullying*. (Ed. Sanders, C.E. ve Phye, G.D.). Bullying: Implications for the classroom. San Diego: Elsevier Academic Press.

- Holt, M. K., Espelage, D. L. (2007). Perceived social support among bullies, victims, and bully-victims. *Journal of Youth Adolescence*, 36, 984-994.
- Hughes, G. (2005). The Relationship between bullying and achievement; a study of related school and family factors. Master Thesis, The University of Calgary, Alberta, Canada.
- Kandır, A. (2000). Öğretmenlerin 5-6 yaş çocuklarında görülen davranış problemlerine ilişkin bilgi ve tutumları. *Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 42-50.
- Kochenderfer, B. J., Ladd, G. W. (1997). Victimized children's responses to peers' aggression: Behaviors associated with reduced versus continued victimization. *Development and Psychopathology*, 9, 59-73.
- Kutlu, F., Aydın, G. (2010). Akran zorbalığı ölçek geliştirme ön çalışması: Kendini bildirim formu. *Türk Psikoloji Yazıları*, 25, 1-12.
- Ladd, G. W., Kochenderfer-Ladd, B., Coleman, C. C. (1996). Friendship quality as a predictor of young children's early school adjustment. *Child Development*, 67, 1103-1118.
- Macklem, G. L. (2003). *Bullying and teasing: Social power in children's groups*. New York: Kluwer Academic/Plenum.
- Mayseless, O., Wiseman, H., Hai, I. (1998). Adolescents' relationships with father, mother, and same-gender friend. *Journal of Adolescent Research*, 13 (1), 101-123.
- Mynard, H., Joseph, S. (2000). Development of the multidimensional peer-victimization scale. *Aggressive Behavior*, 26, 169-178.
- Myron-Wilson, R., Smith, P. K. (1998). Attachment influences on bullying. Yayınlanmamış bildiri. British Psychological Society Developmental Annual Conference. Lancaster: University of Lancaster.
- Neary, A., Joseph, S. (1994). Peer victimisation and its relationship to self concept and depression among schoolgirls. *Personality and Individual Differences*, 16, 183-186.
- Oliver, R., Hoover, J. H., Hazler, R. (1994). The perceived roles of bullying in small town midwestern schools. *Journal of Counseling and Development*, 72, (4), 416-419.
- Olweus, D. (1980). Familial and Temperamental Determinants of Aggressive Behavior in Adolescent Boys: A Casual Analysis. *Developmental Psychology* 16, 644-660.
- Olweus, D. (1999). Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano & P. Slee (Eds.), *The nature of school bullying: A cross national perspective* London and New York: Routledge.
- Olweus, D. (2005). *Bullying at school*. Australia, Oxford: Blackwell.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 323- 343.
- Özözen Danacı, M., İpek Yükselen, A. (2014). The effect of child activity on the habituation attitude of reading book which of child's parents. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 157, 1207-1213.

- Patchin, J. W., Hinduja, S. (2011). Traditional and nontraditional bullying among youth: A test of general strain theory. *Youth and Society* 43, 727-751.
- Pekel-Uludağlı, N., Uçanok Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/ kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 56, 77-92.
- Pellegrini, A. D. (2002). Bullying, victimization, and sexual harassment during the transition to middle school. *Educational Psychologist*, 37 (3), 151-163.
- Pişkin M., Ayaz T. (2011). Akran zorbalığı ölçeği: Çocuk formu. *Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi*, 23, 1-12.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 531-562.
- Rigby, K. (2002). *New perspectives on bullying*. London: Jessica Kingsley.
- Sanders, C. E., Phye, G. D. (2004). *Bullying. Implications for the Classroom*, Elsevier Academic Press, USA.
- Schwartz, D. , Dodge, K. A., Coie, J. D. (1998). Social-cognitive and behavioral correlates of aggression and victimization in boys' play groups. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26, 431-440.
- Sezer, Ö. (2006). Okul öncesi dönemde bulunan çocuklarda sık rastlanan uyum ve davranış bozuklukları ve bu bozukluklara ilişkin öğretmenlerin görüşleri. *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1. Uluslararası Okulöncesi Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı*, III. Cilt, s. 280-293, İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Smith, P. K., Myron-Wilson, R. (1998). Parenting and school bullying. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 3 (3), 405-417.
- Smokowski, P. R., Kopasz, K. H. (2005). Bullying in schools: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children and School*. 27 (2), 101-110.
- Stassen-Berger, K. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten? *Developmental Review*, 27 (1), 90-127.
- Stevens, I., Bourdeaudhuij, I. D., Van Oost, P. (2002). Relationship of the family environment to children's involvement in bully/victim problem at school. *Journal of Youth and Adolescence*, 31 (6), 419-428.
- Turgut, A. (2005). The relationship between bullying tendency, parental acceptance- rejection, and self-concept among seventh grade students. *Yüksek Lisans Tezi*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uysal, H., Dinçer, Ç. (2011). Okul öncesi dönemde karşılaşılan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38 (169), 328-345.
- Whitney, I., Smith, P. K. (1993). A survey of the nature and extent of bullying in junior, middle and secondary schools. *Educational Research*, 35, 3-25.
- Williams, K., Chambers, M., Logan, S., Robinson, D. (1996). Association of common health symptoms with bullying in primary school children. *British Medical Journal*, 313, 17-19.

- Yaman, E. (2010). Psikoşiddete (mobbinge) maruz kalan öğretim elemanlarının örgüt kültürü ve iklimi algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10 (1), 547-578.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., Peker, A. (2011). *Başa çıkma stratejileriyle okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaknüs Psikoloji Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- You, S., Furlong, M. J., Felix, E., Sharkey, J.D. Tanigawa, D., Green, J.G. (2008). Relations among school connectedness, hope, life satisfaction and bully victimization. *Psychology in the Schools*, 45 (5), 446-460.
- Ziyalar, A. (1984). Okulöncesi çocuklarda kötü alışkanlıklar ve davranış bozuklukları, *Aile ve Çocuk Dergisi Konferansları*, 4, 228-238.

EXTENDED ABSTRACT

School bullying will cause children to cool off from school, to drop academic achievement, and to lead the child as a suicidal individual. From this point of view, the level of bullying behaviour associated with a number of internal conflicts related to the inner and psychological states of early childhood has been examined. Research has been made qualitatively. The universe of the research consists of 50 children between 24-36 months who continue to private and pre-school education institutions in Düzce. A Personal Information Form and a semi-structured Bullying Interview / Activity Form were used to collect the data.

A significant proportion of children (72%) in the study reported that they were exposed to physical bullying behaviour from bullying species. Evaluations of the types of bullying have found that physical aggression trends are the most common type of bullying among all children. In the study, children's bullying behaviours; In the 24-30 month group, the tendency of physical aggression was higher than the 31-36 month group, whereas the verbal and relational aggression tendency type ratio was found to be lower in 24-30 month old children than in 31-36 month old children. These findings have been pointed out in terms of widespread physical bullying in similar studies on school bullying in our country and in other countries (Bayraktar, 2009, Kutlu, 2010, Mynard, Joseph, 2002, Pellegrini, Bartini, Brooks, 1999, Whitney, Smith, 1993).

The family structure of the children determines how they will behave in school. The level of aggression of children of broken families is higher than that of children living with their parents. In order to make a clearer judgment as to whether different variables have an impact on aggressive behaviours and bullying tendencies seen in children in early school period, it is possible to try research with the study groups that the other variables are controlled and that each dimension is the same number.